

JOAQUIM BOLUFER MARQUÉS. *Museu Arqueològic i Etnogràfic Municipal Soler Blasco (Xàbia)*

LA COLÒNIA AGRÍCOLA DEL MONTGÓ (XÀBIA I DÉNIA, MARINA ALTA)

La colònia agrícola del Montgó va nèixer en la primera dècada del segle XX. Aquesta iniciativa s'emmarcava dins un procés més general i ampli que havia estat encetat al segle XVIII, però que va prendre força amb la revolució liberal del segle XIX: un moviment que pretenia iniciar un procés de transformació de les arcaïques estructures agràries de l'Estat espanyol. Van ser diverses les iniciatives legislatives sorgides per crear un marc jurídic que fera possible l'aparició de colònies agrícoles a l'estil de les creades a diversos països d'Europa. Així, a partir de mitjan segle XIX van ser aprovades diverses lleis agràries que afavorien la colonització de terres, com la llei de colònies de 1868. Però la normativa que va fer possible la creació de la colònia del Montgó fou la llei publicada a la *Gazeta de Madrid* el 8 de setembre de 1907. Amb aquesta nova iniciativa, es pretenia instal·lar dins de terres de propietat estatal, alienables, famílies sense recursos econòmics ni treball, per tal que pogueren «[...] subvenir a las necesidades de la vida, disminuir la emigración, poblar el campo y cultivar tierras incultas, o deficientemente explotadas», com diu l'article primer de la llei.

La Marina Alta era una comarca que des de mitjan segle XIX havia centrat la seua activitat quasi exclusivament en el conreu de la vinya de raïm de moscatell, destinat a l'elaboració i comercialització de la pansa. A partir de l'any 1890, diversos factors marcaren un punt d'inflexió en la producció i comerç de la pansa de la Marina (J. Costa, 1977), i es va iniciar un fort declivi aguditzat per diversos desastres naturals, entre els quals destaca l'expansió de la fil·loxera a partir de 1904. Aquesta conjuntura abocà un gran nombre de jornal·lers i petits propietaris agrícoles a l'emigració, orientada sobretot a la veïna colònia francesa d'Algèria. Aquesta emigració es caracteritzava per l'estacionalitat i amb ella va augmentar el flux que s'havia iniciat ja a mitjan segle XIX.

El Montgó, l'espai físic de la colònia agrícola

El Montgó és una petita serralada litoral de la Marina Alta situada a l'extrem més oriental de la costa valenciana, a la vora del cap de la Nau (Xàbia) i a només 85 quilòmetres de l'illa d'Eivissa. Aquest massís calcari és un promontori destacat i aïllat d'orientació general est-oest, que arriba als 753

metres d'alçada al cim. La seua ubicació i morfologia determinen el Montgó com un relleu de gran singularitat paisatgística, amb una enorme i diversa riquesa biològica.

Geològicament, forma part de les unitats tectòniques del Sistema Prebètic, dominants a les terres meridionals valencianes. És un suau sinclinal un poc bolcat cap al nord i amb una orientació lleugerament anòmala. Posseeix la particularitat de trobar-se sobrelevat, formant un típic paisatge plegat invertit, com a resultat de la presència de sengles falles al nord i al sud amb fort desplaçament vertical, que delimiten un *horts* que ha permès l'aflorament d'una àmplia sèrie de roques sedimentàries calcàries, formades fonamentalment al cretaci, i uns nivells superiors, localitzats al voltant del cim, de l'eocè. Després, els agents atmosfèrics han modelat suaument aquest paisatge resseguint les fractures transversals i han creat una extensa xarxa de barrancs paral·lels i poc convergents. Destaquen també les formes del modelatge càrstic presents a tot el massís.

Aquestes circumstàncies condicionen una climatologia singular caracteritzada per una precipitació pròxima als 600 mm anuals, mentre que el registre de temperatures indica uns valors moderats, amb mitjanes anuals de 16-17 graus.

Tota l'àrea ocupada per la colònia agrícola, tant al terme de Dénia com al de Xàbia, se situa sobre les vessants nord i sud del massís, espais caracteritzats per un pendent marcat (entre el 10 % i el 50 %) i per la pobresa dels terrenys, formats per sòls calcaris i margosos del cretàc (albià superior-cenomania). És per això que tots els sectors parcel·lats al Montgó van ser abancalats, amb estretes i llargues faixes de terra separades per margenades de pedra en sec.

La colònia agrícola del Montgó al terme de Xàbia

Ben poca cosa sabem sobre l'intent de crear la secció de la colònia agrícola a la vessant sud del Montgó. Les primeres referències les hem trobades a la premsa, que en diverses notes i articles es fa ressò de la declaració per part de la Junta de Colonización Interior de la colònia agrícola del Montgó en maig de 1908 (*La Correspondencia de Alicante*, 29 de maig de 1908). Els terrenys, amb una extensió superficial de 1.130 hectàrees, van ser dividits per a la colonització en tres seccions. En

Junta Antel de Colonización y Regalamiento de Tierras
PROVINCIA DE ALICANTE
PARTIDO JUDICIAL DE DENIA
PLANO DE DESLINDE GENERAL
 DEL MUNICIPIO DEL ESTADO DEMONSTRADO MONGO, (EN SU TERMINO MUNICIPAL DE JAVEA,
pueblo judicial de Dénia (Alicante).)

Vistas de 1.ª y 2.ª de 1881.

1881-1882-1883-1884-1885-1886-1887-1888-1889-1890-1891-1892-1893-1894-1895-1896-1897-1898-1899-1900-1901-1902-1903-1904-1905-1906-1907-1908-1909-1910-1911-1912-1913-1914-1915-1916-1917-1918-1919-1920-1921-1922-1923-1924-1925-1926-1927-1928-1929-1930-1931-1932-1933-1934-1935-1936-1937-1938-1939-1940-1941-1942-1943-1944-1945-1946-1947-1948-1949-1950-1951-1952-1953-1954-1955-1956-1957-1958-1959-1960-1961-1962-1963-1964-1965-1966-1967-1968-1969-1970-1971-1972-1973-1974-1975-1976-1977-1978-1979-1980-1981-1982-1983-1984-1985-1986-1987-1988-1989-1990-1991-1992-1993-1994-1995-1996-1997-1998-1999-2000-2001-2002-2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100-2101-2102-2103-2104-2105-2106-2107-2108-2109-2110-2111-2112-2113-2114-2115-2116-2117-2118-2119-2120-2121-2122-2123-2124-2125-2126-2127-2128-2129-2130-2131-2132-2133-2134-2135-2136-2137-2138-2139-2140-2141-2142-2143-2144-2145-2146-2147-2148-2149-2150-2151-2152-2153-2154-2155-2156-2157-2158-2159-2160-2161-2162-2163-2164-2165-2166-2167-2168-2169-2170-2171-2172-2173-2174-2175-2176-2177-2178-2179-2180-2181-2182-2183-2184-2185-2186-2187-2188-2189-2190-2191-2192-2193-2194-2195-2196-2197-2198-2199-2200-2201-2202-2203-2204-2205-2206-2207-2208-2209-2210-2211-2212-2213-2214-2215-2216-2217-2218-2219-2220-2221-2222-2223-2224-2225-2226-2227-2228-2229-2230-2231-2232-2233-2234-2235-2236-2237-2238-2239-2240-2241-2242-2243-2244-2245-2246-2247-2248-2249-2250-2251-2252-2253-2254-2255-2256-2257-2258-2259-2260-2261-2262-2263-2264-2265-2266-2267-2268-2269-2270-2271-2272-2273-2274-2275-2276-2277-2278-2279-2280-2281-2282-2283-2284-2285-2286-2287-2288-2289-2290-2291-2292-2293-2294-2295-2296-2297-2298-2299-2300-2301-2302-2303-2304-2305-2306-2307-2308-2309-2310-2311-2312-2313-2314-2315-2316-2317-2318-2319-2320-2321-2322-2323-2324-2325-2326-2327-2328-2329-2330-2331-2332-2333-2334-2335-2336-2337-2338-2339-2340-2341-2342-2343-2344-2345-2346-2347-2348-2349-2350-2351-2352-2353-2354-2355-2356-2357-2358-2359-2360-2361-2362-2363-2364-2365-2366-2367-2368-2369-2370-2371-2372-2373-2374-2375-2376-2377-2378-2379-2380-2381-2382-2383-2384-2385-2386-2387-2388-2389-2390-2391-2392-2393-2394-2395-2396-2397-2398-2399-2400-2401-2402-2403-2404-2405-2406-2407-2408-2409-2410-2411-2412-2413-2414-2415-2416-2417-2418-2419-2420-2421-2422-2423-2424-2425-2426-2427-2428-2429-2430-2431-2432-2433-2434-2435-2436-2437-2438-2439-2440-2441-2442-2443-2444-2445-2446-2447-2448-2449-2450-2451-2452-2453-2454-2455-2456-2457-2458-2459-2460-2461-2462-2463-2464-2465-2466-2467-2468-2469-2470-2471-2472-2473-2474-2475-2476-2477-2478-2479-2480-2481-2482-2483-2484-2485-2486-2487-2488-2489-2490-2491-2492-2493-2494-2495-2496-2497-2498-2499-2500-2501-2502-2503-2504-2505-2506-2507-2508-2509-2510-2511-2512-2513-2514-2515-2516-2517-2518-2519-2520-2521-2522-2523-2524-2525-2526-2527-2528-2529-2530-2531-2532-2533-2534-2535-2536-2537-2538-2539-2540-2541-2542-2543-2544-2545-2546-2547-2548-2549-2550-2551-2552-2553-2554-2555-2556-2557-2558-2559-2560-2561-2562-2563-2564-2565-2566-2567-2568-2569-2570-2571-2572-2573-2574-2575-2576-2577-2578-2579-2580-2581-2582-2583-2584-2585-2586-2587-2588-2589-2590-2591-2592-2593-2594-2595-2596-2597-2598-2599-2600-2601-2602-2603-2604-2605-2606-2607-2608-2609-2610-2611-2612-2613-2614-2615-2616-2617-2618-2619-2620-2621-2622-2623-2624-2625-2626-2627-2628-2629-2630-2631-2632-2633-2634-2635-2636-2637-2638-2639-2640-2641-2642-2643-2644-2645-2646-2647-2648-2649-2650-2651-2652-2653-2654-2655-2656-2657-2658-2659

Pel que sembla, els treballs de la Junta no van anar més enllà; es va fer la delimitació de l'àrea de la colònia sobre la vessant sud del Montgó, però mai no es va realitzar el parcel·lari, ni es van distribuir lots de terres. L'abancament que encara hui ocupa part d'aquestes vessants, ara cobert per pinades i matollar, correspon a iniciatives particulars que en la major part dels casos són anteriors a la llei de 1907.

La colònia agrícola del Montgó al terme de Dénia

El cas de Dénia fou distint. Va ser aquí on va arrencar el procés de creació de la colònia agrícola. L'any 1907, coincidint amb el procés d'aprovació de la llei de colonització, l'Estat tramitava l'expedient de venda de «[...] las laderas del Montgó de Denia y sus estribaciones de mar y tierra, que tienen una extensión aproximada de 1000 hectáreas» (*La Correspondencia de Alicante*, 6 d'octubre de 1908). El Sindicato Agrícola de Denia, sabedor que el Montgó, muntanya pública alienable, s'ajustava als requisits de la norma que estava a punt d'aprovar-se, va sol·licitar al Ministeri de Foment la suspensió de la venda i la creació d'una colònia agrícola sobre les vessants ombrienques d'aquesta muntanya, amb la qual cosa s'ordenarien les transformacions agrícoles ja realitzades i es farien noves rompudes sobre les zones més adients.

L'Estat va suspendre la venda i el maig de 1908 la Junta Central va aprovar la iniciativa promoguda pel sindicat. El mateix mes, un enginyer vocal de la Junta va fer una visita d'inspecció al Montgó, on observà els treballs d'abancament efectuats i s'astorà de l'«esfuerzo de aquellas pobres gentes, que han convertido gran parte de tales peñascosos parajes en frondosos viñedos», afegint que es tractava de «trabajo realizado en los días que no hallaron jornal y en las noches de luna» (*La Correspondencia de Alicante*, 1 de juny de 1908). Sembla que aquelles rompudes fetes al marge de la llei per petits llauradors i jornalers, que havien de fer els bancals d'amagat, fugint de la vigilància que com a muntanya pública tenia el Montgó, van ocupar, si més no en part, «[...] las destrozadas, vandalicas, talas efectuadas en las frondosas pinadas que cubrían sus laderas y estribaciones [...]» (*La Correspondencia de Alicante*, 6 d'octubre de 1908). Això vol dir que el plantejament de la colònia agrícola havia d'incloure totes aquestes terres ja transformades, reordenar-les i afegir-hi, a més de les noves àrees que es volia transformar per a l'aprofitament agrícola, les zones de repoblació forestal i altres usos. A partir de la creació oficial de la colònia l'any 1916, es van iniciar els treballs agronòmics sobre la vessant septentrional del massís. Pel novembre de l'any 1916, es destinen 14.000 pessetes per a continuar durant aqueix tri-

mestre els treballs iniciats al Montgó, amb noves assignacions a juliol de 1917 i agost de 1920, que destinaren diners a la instal·lació de la colònia, amb tasques com ara l'amollonament i la delimitació d'aquesta secció primera, plantejament que va ser aprovat per la Junta Central a juliol de 1920. A juny de 1921, la Junta aprovava el projecte de colonització de la secció primera del Montgó, ço és, la vessant de Dénia. A octubre de l'any següent es va constituir, mitjançant l'atorgament d'una escriptura pública, la Corporació de Colons, document que establia una sèrie de condicions com ara l'obligatorietat de cultivar les parcel·les directament, la seua indivisibilitat, la impossibilitat de posseir més d'un lot de terra, o el retorn de la propietat a l'Estat en no complir els preceptes estipulats.

La colònia de Dénia ocupava una finca d'unes 654 ha (xifra que varia segons les fonts entre les 639 i les 657 ha) que va ser dividida en 51 lots de 3,5 ha cadascun (xifra que en altres documents és de 46 o 50 lots). Segons una memòria de l'any 1924, redactada per Alejandro López, director de la colònia, de les 3,5 ha de cada lot, una estava destinada, generalment, a la plantació de garrofers i les dues i mitja que restaven es dedicaven a la vinya, tant de moscatell (destinat a la venda com a raïm de taula, però també per a fer pansa) com de varietats de vi: monestrell, giró i marseguera.

La colònia comptava també amb un camp experimental amb diverses varietats de vinya, així com estructures de caràcter comunal com «[...] caminos, la casa del guarda, la terraza para los edificios comunales, el Observatorio meteorológico y varios aljibes» (*Sucinta Información...*, 1924). A la zona forestal, de 339 ha, s'hi havia plantat fins l'any 1924 un total de 30.000 pins (*pinus alepensis*), i restaven 124 ha de rocam improductiu. Les cases dels colons eren de planta única, amb coberta a dues aigües, tres dormitoris, cuina i un estable i corral. Pocs anys després, aqueixes bones expectatives havien fracassat, i gran part dels bancals van quedar erms. Als anys cinquanta l'Institut Nacional de Colonización va intentar reviscolar la colònia sense èxit, fins que a partir dels anys seixanta el *boom* del turisme va vore en aquelles vessants abancalades uns magnífics sòls urbanitzables. Afortunadament, una part ben important d'aquelles terres se salvaren de la folia constructiva i l'any 1976 tornaren al patrimoni públic municipal. ■

Bibliografia

J. COSTA. *El Marquesat de Dénia. Estudio geográfico*, València: Universitat de València, 1977.

JUNTA CENTRAL DE COLONIZACIÓN Y REPOBLACIÓN IN-

TERIOR (MADRID). *Sucinta información de las colonias agrícolas instaladas y en período de establecimiento o estudio que Publica la Junta Central de Colonización y Repoblación Interior...* Madrid: Gráficas Reunidas, 1924.